

SAVUNMA POLİTİKALARINA GİRİŞ

EDİTÖRLER

FERHAT PİRİNÇÇİ
MURAT YEŞİLTAŞ

SAVUNMA POLİTİKALARINA GİRİŞ

Bu kitap Savunma Okuryazarlığı Projesi kapsamında Savunma Sanayii Başkanlığı (SSB) ve Savunma Teknolojileri Mühendislik ve Ticaret A.Ş.'nin (STM) katkılarıyla hazırlanmıştır.

SAVUNMA POLİTİKALARINA GİRİŞ

EDITÖRLER
FERHAT PİRİNÇÇİ
MURAT YEŞİLTaş

SETA

Ferhat Pirinççi

Doktorasını 2010'da Uludağ Üniversitesi'nde tamamlayan Ferhat Pirinççi, Bursa Uludağ Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Uluslararası Siyaset Anabilim Dalı'nda profesör olarak görev yapmaktadır. Ortadoğu, silahlanma ve ABD dış politikası üzerine çalışmalar yapmakta olup lisans ve lisansüstü düzeyde Uluslararası İlişkiler, Ortadoğu, Silahlanma ve ABD Dış Politikası dersleri vermektedir. *Türkiye'nin Büyük Stratejisi* kitabını Murat Yeşiltaş ile beraber kaleme almıştır.

Murat Yeşiltaş

Yeşiltaş, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi'nde profesör olarak çalışmakta olup uluslararası güvenlik, terörizm ve devlet dışı çatışmalar konusunda araştırmalar yapmaktadır. Aynı zamanda SETA Güvenlik Araştırmaları Direktörü görevini sürdürmektedir. *Ortadoğu'da Devlet Dışı Silahlı Aktörler* ve *Ortadoğu'da Güvenlik, Savunma ve Silahlanma* kitaplarını derlemiş, Ferhat Pirinççi ile birlikte *Türkiye'nin Büyük Stratejisi* kitabını kaleme almıştır.

SETA Kitapları 73

ISBN: 978-625-7712-20-0

© 2021 SET Vakfı İktisadi İşletmesi

1. Baskı: Nisan 2021, İstanbul

Bu yayının tüm hakları SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama vd.) yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Editör: Mehmet Akif Memmi

Düzeltili: Mustafa Said İşeri, Hasan Hüseyin Çağırır

Kapak: Erkan Söğüt

Uygulama: Said Demirtaş

Baskı ve Cilt: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA Kitapları

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara

Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90

www.setav.org | info@setav.org

İÇİNDEKİLER

Önsöz	9
-------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

SAVUNMA VE ULUSLARARASI GÜVENLİK

RIFAT ÖNCEL

Giriş	13
Uluslararası Sistemde İstikrar Sorunu ve Savunma İhtiyacı	15
İç Dengeleme ve Askeri Modernizasyon	23
Dış Dengeleme ve İttifak Sistemleri	29
Sonuç	38
Özet	38

İKİNCİ BÖLÜM

SAVUNMA VE SİLAHLANMA İLİŞKİSİ

FERHAT PİRİNÇÇİ

Giriş	43
Savunma-Silahlanma İlişkisine Farklı Yaklaşımlar	44
Silahların Alternatif Tasnifi	51
Silahlanma Yöntemleri	54
Üretim Yoluyla Silahlanma	56
Silah Ticareti Yoluyla Silahlanma	60
Sonuç	69
Özet	70

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SAVUNMA EKONOMİSİ

SELAMİ SEZGİN

Giriş	75
Savunma Talebi	80
Savunma Harcamaları-Ekonomik Büyüme İlişkisi	82
Askeri İnsan Gücü	83
Savunma Sanayii	88
Türkiye’de Savunma Harcamaları ve Tedarik Politikası	93
Sonuç	96
Özet	97

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SAVUNMA PLANLAMASI

HİLMİ ÖZDEMİR, NURSİMA ŞAHKULUBEY BAYKAL

Giriş	103
Stratejik Savunma Yönetimi	104
Savunma Planlamasını Yeniden Düşünmek	123
Sonuç	130
Özet	131

BEŞİNCİ BÖLÜM

GELİŞEN SAVUNMA TEKNOLOJİLERİ

ERCÜMENT KARAPINAR

Giriş	135
Teknoloji Gelişmişlik Ölçüsü Ve Değerlendirme Araçları	136
Gelişen Bilim ve Teknoloji Trendleri	143
Sonuç	160
Özet	162

ALTINCI BÖLÜM

**GEÇMİŞ VE KURULUŞ:
1974 ÖNCESİ DÖNEMDE TÜRK SAVUNMA SANAYİİ**

HÜSNÜ ÖZLÜ

Giriş	167
Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Savunma Sanayii Girişimleri	169
İkinci Dünya Savaşı Sonrası Savunma Sanayii ve Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumunun Kuruluşu	182
Kıbrıs Barış Harekatı Sonrası Savunma Sanayii Kurma Girişimleri	184
Sonuç	187
Özet	188

YEDİNCİ BÖLÜM

**GENİŞLEME VE YÜKSELİŞ:
1974'TEN GÜNÜMÜZE TÜRK SAVUNMA SANAYİİ**

MERVE SEREN

Giriş: Cumhuriyet'in Kuruluşundan Kıbrıs Barış Harekatı'na Uzanan Süreç	193
1970-1980 Arasında Türk Savunma Sanayiinin Gelişimi	199
1980-1990 Arasında Türk Savunma Sanayiinin Gelişimi	205
1990-2000 Arasında Türk Savunma Sanayiinin Gelişimi	210
2000-2020 Arasında Türk Savunma Sanayiinin Gelişimi	212
Sonuç	218
Özet	220

SEKİZİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'NİN SAVUNMA STRATEJİLERİ VE POLİTİKALARI

MURAT ASLAN

Giriş	225
Savunma Stratejilerine ve Politikalarına Etki Eden Hususlar	232
Savunma Stratejileri ve Politikaları Süreci	236
Savunma Politikası	240
Savunma Yönetimi	241
Vaka Analizi: Atak Helikopteri Projesi	245
Sonuç	248
Özet	249

DOKUZUNCU BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN İTTİFAK POLİTİKALARI VE SAVUNMA İŞ BİRLİKLERİ

RIFAT ÖNCEL

Giriş	253
Türkiye’de Ulusal Güvenlik Kültürü	254
Soğuk Savaş Döneminde İttifak Politikaları	257
Soğuk Savaş Sonrası Türkiye’nin İttifak Politikaları	270
Sonuç	278
Özet	278

ONUNCU BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN ASKERİ VE SAVUNMA STRATEJİSİ: HEDEFLER, DESTEKLEYİCİ UNSURLAR VE SONUÇLAR

MURAT YEŞİLTAŞ

Giriş	283
Türkiye’nin Yeni Kararlı Stratejisi	285
Türkiye’nin Askeri ve Savunma Stratejisinin Uygulama Sahası	298
Sonuç	315

ÖNSÖZ

Ülkemizde son yıllarda savunma kavramı giderek daha popüler bir hale gelmiştir. Yerli savunma sanayiinde gerçekleştirilen atılım, daha önce sınırlı bir kesim tarafından takip edilen teknik gelişmeler üzerine farkındalığı artırırken, Türkiye'nin çevresinde artarak devam eden güvenlik problemleri de bu süreci hızlandırmıştır. Günümüzde savunma politikaları ve savunma sanayii üzerine Türkiye'de yayın yapan çok çeşitli web siteleri, sosyal medya kullanıcıları ve blog yazarları bulunmaktadır. Benzer şekilde birçok akademisyen ve araştırmacı da savunma sistemleri ve güvenlik meseleleri üzerine çeşitli platformlarda analizler kaleme almaktadır. Ancak Türkçe literatürde savunma kavramı ve alakalı hususlar üzerine giriş niteliğinde bir eserin eksikliği dikkat çekmiştir.

Savunma Sanayii Başkanlığı (SSB) ve Savunma Teknolojileri Mühendislik ve Ticaret A.Ş. (STM) desteğiyle yayımladığımız *Savunma Politikalarına Giriş* kitabımız tam da bu eksikliği doldurmak üzere hazırlanmıştır. Her biri alanında uzman yazarların kaleme aldığı bölümler, savunma kavramı, savunma-güvenlik ilişkisi, Türk savunma sanayii tarihi ve güncel dinamikleri, Türkiye'nin savunma stratejileri ve silahlanma politikaları gibi temel meseleleri tartışmıştır. Bu kapsamda kitabımız, konuya ilgi duyan okuyucuya giriş seviyesinde gerek Türk savunma sanayii gerekse de savunma politikası üzerine bir rehber niteliği taşımaktadır. Bunun yanı sıra kitabın dili sade tutulmuş, gereksiz söz ve kalıplardan uzak durulmuş ve berrak bir Türkçe'nin kullanılmasına özen gösterilmiştir. Bu yönüyle kitap, üniversitelerde açılacak

uluslararası güvenlik veya *strateji* gibi ders ve seminerlerde ders kitabı olmaya da adaydır.

Savunma Politikalarına Giriş kitabımızın gerek işin akademik ve teknik kısmıyla ilgili uzmanlara gerekse de genel okuyucuya faydalı olacağını düşünüyor, ülkemizde güvenlik çalışmalarının yanında savunma çalışmalarının kuruluşu ve gelişimi için de önemli bir adım teşkil etmesini diliyoruz. Savunma Sanayi Başkanı Prof. Dr. İsmail Demir'in ifade ettiği gibi savunma çalışmalarının akademik gelişiminde de hayalperest olmadan büyük hayallere sahip olmanın önemli olduğunu düşünüyoruz. Bu doğrultuda bir adım olan kitabımızın tüm okuyucu tarafından beğenilmesi temennisiyle.

Ferhat Pirinççi

Murat Yeşiltaş

Nisan 2021

BÖLÜM 1

SAVUNMA VE ULUSLARARASI GÜVENLİK

RIFAT ÖNCEL

Doktora Öğrencisi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Uluslararası İlişkiler Bölümü

AMAÇLAR

- Devletlerin savunmaya neden ihtiyaç duyduğunu saptamak
- Uluslararası ilişkilerde istikrar sorununu tanımlamak
- Savaşların nedenlerini tanımlamak ve farklı görüşleri karşılaştırmak
- Savunma politikalarına yön veren strateji ve doktrinleri açıklamak ve karşılaştırmak
- Devletlerin silahlanmaya neden gittiğini açıklamak
- Savunma örgütlerinin ve ittifak ilişkilerinin neden ve nasıl kurulduğunu ortaya koymak

ANAHTAR KAVRAMLAR

• İstikrar	• Caydırıcılık	• Savunma
• Strateji	• Dayatma	Örgütleri
• Doktrin	• İttifak	

İÇİNDEKİLER

1. Giriş
2. Uluslararası Sistemde İstikrar Sorunu ve Savunma İhtiyacı
3. İç Dengeleme ve Askeri Modernizasyon
4. Dış Dengeleme ve İttifak Sistemleri
5. Sonuç
6. Özet
7. Okuma Önerileri

GİRİŞ

Savunma en genel manasıyla bir varlığı olası bir tehlikeye karşı korumak, onu muhafaza etmek olarak tanımlanabilir. Türk Dil Kurumuna göre savunma “saldırıya karşı koyma, müdafaa” anlamına gelmektedir.¹ Dolayısıyla bir saldırı ihtimalinin olması, bir tehlikeye karşı müdafaa gereksinimine ihtiyaç duyulması savunma politikasının oluşturulmasına sebep olmaktadır. Pek çok alanda kullanılan savunma kavramı bu bölümde askeri bakımdan ele alınmaktadır. Savunma kavramının içerdiği tarih boyunca özellikle yeni silah teknolojilerinin gelişimiyle önemli değişimler geçirmiştir.

Savunmanın, algılanan muhtemel tehditlere karşı oluşturulduğu düşünüldüğünde, tehditlerin nitelik ve niceliklerindeki değişimler de kaçınılmaz olarak savunmanın karakterinde yeniliklere yol açmıştır. Savunma, tarihin her döneminde insanoğlunun varlığını devam ettirmek için hayati bir önem arz etse de bugünkü askeri anlamını modern devletler sisteminin doğuşundan ve özellikle düzenli profesyonel orduların teşkil edilmesinden sonra kazanmıştır. Bu kapsamda savunma kavramının bugün ifade ettiği anlam 19 ve 20. yüzyıldaki diplomatik ve askeri gelişmelerin çeşitli kavramsallaştırmalar altında incelenmesiyle açıklanabilir. Bu dönemde gerçekleşen diplomatik ve siyasi girişimlerin yanı sıra tüm dünyaya yayılan iki savaş, devletlerin savunmalarını sağlamada ne tür yöntemler izlediklerini ortaya koymaktadır.

Devletler neden savunmaya ihtiyaç duyar? Bu sorunun en genel cevabı tarihin her döneminin savaş ve çatışmalarla dolu olması, sürekli hüküm sürecek bir güvenlik ortamının sağlanamamasıdır. Güvenlik

¹ “Savunma”, TDK, <https://sozluk.gov.tr>, (Erişim tarihi: 23 Kasım 2020).

kavramı Türk Dil Kurumuna göre “toplum yaşamında yasal düzenin aksamadan yürütülmesi, kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi durumu, emniyet” olarak tanımlanmaktadır.² Devlet güvenliği de benzer şekilde devletin uluslararası ortamda korkusuzca yaşayabilme durumu ve kendisini emniyet içinde hissedebilmesini gerektirir. Ancak uluslararası ortamda kamu düzeninde olduğu gibi çeşitli yasaları uygulayacak ve uygulanmasını zorlayacak mekanizmalar olmadığından yeni bir savaş veya çatışmanın çıkıp çıkmayacağının bir güvencesi yoktur. Keza savaş veya çatışmanın ne zaman ve nerede çıkacağı da kolay kolay tahmin edilemez.

Uluslararası alandaki bu belirsizlik her devleti bir savunma politikası oluşturmaya itmektedir. Hatta devletin her şeyden önce temel amacının güvenliğini sağlamak ve hayatta kalmak olduğu ifade edilebilir.³ Bunun sonucunda kaçınılmaz olarak her devlet az veya çok silahlanacaktır. Her devletin silahlanması demek her birinin askeri kapasitesinde ve saldırı kabiliyetinde artış anlamına gelmektedir. Bu durum devletler arasındaki güven bunalımını hiç bitmeyen bir sarmal haline dönüştürmektedir. Öyle ki belirli bir dönemde saldırgan amaçlar taşımayan ve gayet uysal hareket eden bir devletin dahi gelecekteki niyetleri tam manasıyla bilinemez.⁴

Uluslararası ilişkileri karakterize eden iki temel faktörün “belirsizlik” ve “savaş riski” olduğu düşünüldüğünde, devletlerin tehlikelerden kaçınmak için rasyonel davranacakları kabul edilmektedir. Dolayısıyla savunma politikalarının ihtiyatlı bir ulusal çıkar ve güvenlik ortamı değerlendirmesi sonucunda gerçekçi bir şekilde oluşturulması gerekir. Savunma stratejisi –aynı diğer strateji türlerinde olduğu gibi– amaçlarını, amaçlara ulaşmak için kullanacağı araçları ve bu araçların nasıl kullanılacağını tanımlamak durumundadır. Amaç, araç ve yöntemin tanımlanmasının yanında bunların birbirleriyle ilişkileri de ifade edilmelidir. Zira

² “Güvenlik”, TDK, <https://sozluk.gov.tr>, (Erişim tarihi: 23 Kasım 2020).

³ Kenneth N. Waltz, *Theory of International Politics*, (Addison-Wesley Pub. Co., Reading, Mass: 1979).

⁴ John J. Mearsheimer, *Tragedy of Great Power Politics*, (W. W. Norton Company, New York: 2001).

değişen muharebe ortamında amaç, araç ve yöntemler, üzerinde bir kez anlaşılacak sabit kavramlar olamazlar. Muharebe şartlarının yanı sıra ortaya çıkan yeni gelişmelere (siyasi, diplomatik, ekonomik vb.) savunma stratejisinin amaç, araç ve yöntemleri uyum sağlamalıdır.

Bir devlet savunmasını iki temel yöntemle sağlayabilir. Birincisi, kendi içinde bir askeri ve endüstriyel kapasite artırımı gerçekleştirmek veya etkili stratejiler geliştirmek suretiyle muhtemel tehditleri savuşturabilecek güce ulaşmaya çalışabilir. İkincisi, kendi sarf edeceği eforun yetersiz kalacağını düşündüğünde uluslararası bağlantılarını kullanarak çeşitli ittifak sistemlerine dahil olabilir. Bunlardan birincisine “iç dengeleme”, ikincisine de “dış dengeleme” adı verilmektedir.⁵ Bunlar birbirini dışlayan savunma tercihleri değildir. Bir devlet hem kendi içinde kapasite artırımına gidip hem de çeşitli savunma örgütlerine katılabilir.

Buradan itibaren önce uluslararası sistemdeki istikrar sorunu işlenerek devletlerin savunma politikaları oluşturma ihtiyacının sebepleri ortaya koyulmakta ve sonrasında da savunma politikalarının yöntemi iç dengeleme ve dış dengeleme boyutlarıyla tartışılmaktadır.

ULUSLARARASI SİSTEMDE İSTİKRAR SORUNU VE SAVUNMA İHTİYACI

SİSTEMİN YAPISI İLE İSTİKRAR İLİŞKİSİ

Uluslararası sistemin anarşik yapısından kaynaklanan belirsizlik ve güvensizlik durumunun savunma politikalarını yakından etkilediğinden bahsetmiştim. Diğer taraftan uluslararası sistemin yapısı sabit kalmaz ve değişime açıktır. Bu durum ise savunma politikalarında çeşitli değişikliklerin yapılarak ortaya çıkmakta olan yeni yapıya uyum sağlanmasını gerektirir. Peki sistemin yapısı ne zaman değişir? Sistemin yapısının değişimi devletler arasındaki güç dağılımlarının ciddi oranda değişmesiyle gerçekleşir. Bir diğer ifadeyle sistemde yeni büyük güçlerin ortaya çıkışı veya önceki büyük güçlerin statülerini kaybederek orta büyüklükte bir

⁵ Waltz, *Theory of International Politics*.

devlet haline gelmeleriyle mümkündür. Örneğin Birinci Dünya Savaşı öncesinde uluslararası sistemde Amerika Birleşik Devletleri (ABD), İngiltere, Almanya, Fransa, Avusturya-Macaristan, Osmanlı ve Rusya gibi birçok büyük devlet vardı. Bu durum çok kutuplu bir uluslararası sisteme işaret eder. Soğuk Savaş döneminde ABD ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) iki büyük güçtü. Bu durum ise iki kutuplu uluslararası sistemin olduğunu göstermektedir. Soğuk Savaş'ın bitiminde ABD sistemde tek süper güç olarak kalmıştır. Günümüzde Çin'in istikrarlı yükselişinden dolayı yeniden iki kutuplu ya da çok kutuplu sistemlere dönüş olduğu yönünde bazı tartışmalar bulunmaktadır.

Sistemdeki büyük güç sayısının değişimi uluslararası alanda istikrarı nasıl etkilemektedir? Burada iki görüşten söz edilebilir. Birinci görüş, çok kutuplu sistemlerin daha istikrarlı olduğunu, çatışma riskini düşürdüğünü ve iş birliğini artırdığını ifade etmektedir. Buna göre üç ana husustan bahsedilebilir. Birincisi, çok kutuplu sistemlerde bağımsız aktörlerin sayısı artacağından “ödünleşim” (*trade-off*) sayı ve çeşidi de artacak ve iş birliği imkanları genişleyerek çatışma riskini düşürecektir. İkincisi, sistemdeki büyük güçlerin sayısının artması, bu devletlerin odak noktalarını dağıtacağından gerilim eşliğini yükselterek çatışma riskini düşürecektir. Söz gelimi Soğuk Savaş döneminde ABD ve SSCB arasında güvenlik boyutunun yanında yoğun düzeyde karşı kampı düşmanlaştırıcı bir ideolojik mücadele de bulunmaktaydı. Bu devletlerin materyal kabiliyetlerine meydan okuyabilecek başka bir güç bulunmadığından tüm odakları birbirleri üzerindeydi. Üçüncüsü, sistemde çok sayıda büyük güç olduğundan ittifaklar yoluyla dengeleme davranışının gerçekleştirilmesi daha kolay olacaktır. Bu sayede silahlanma trendleri yavaşlayabileceği gibi ittifaklar sayesinde caydırıcılık artacağından çatışma ihtimali de azalacaktır.⁶

İkinci görüş iki kutuplu sistemlerin çok kutuplu sistemlere göre daha istikrarlı olduğunu savunmakta, daha çok müttefik ilişkilerindeki

⁶ Karl Deutsch ve J. David Singer, “Multipolar Power Systems and International Stability”, *World Politics*, Cilt: 16, Sayı: 3, (1964), s. 390-406.

dinamiklere odaklanmaktadır. Bu görüşe göre sistemdeki büyük güç sayısı arttıkça belirsizlik ve dolayısıyla güvensizlik de artacaktır. Burada üç ana husustan bahsedilebilir.

Birincisi, çok kutuplu sistemlerde ittifaklar içindeki güç asimetrisi çok geniş olmadığından müttefik devletler arasındaki anlaşmazlıklar ittifakın varlığını tehlikeye düşürebilir. Diğer taraftan ittifak içi güç asimetrisi olduğunda küçük müttefiklerin istenmeyen davranışlarının ittifak için sonuçları kısıtlı olacaktır. Bu durum çok kutuplu sistemlerde kaçınılmaz olarak bağımlılık ilişkilerini artırmaktadır. Dolayısıyla çok kutuplu sistemlerde büyük güçler müttefiklerini memnun etmek ve ittifak yönetimi için zaman ve kaynak harcamak zorunda kalacakken iki kutuplu sistemlerde stratejilerini kendi hesaplamalarına göre oluşturabilirler.⁷

İkincisi, çok kutuplu sistemler devletleri daha gevşek veya agresif politikalar izlemeye teşvik edebilir. Buna göre devletler çok kutuplu sistemlerde “sorumluluktan kaçınma” (*buck-passing*) davranışı sergileyerek güvenlik tehditlerine karşı yeterince sorumluluk almayabilir. Benzer şekilde müttefik devletler “prangalanma”ya (*chain-ganging*) maruz kalarak çıkarlarının olmadığı bir savaşa sürüklenebilir. Ancak iki kutuplu sistemlerde büyük güç ile diğer müttefik ülkeler arasında ciddi bir güç asimetrisi olacağından küçük devletler güvenlik ihtiyaçları için büyük güce daha fazla bağımlı olacaklar ve başına buyruk politikalar izleyemeyeceklerdir.⁸

Üçüncüsü, çok kutuplu sistemlerin ortaya çıkardığı karmaşadan dolayı devletler ortaya çıkan tehdidin niteliğini küçümseme yanlılığına düşebilir. Özellikle diğer devletlerin dengeleme davranışı gerçekleştireceğine dair duyulan yanlış inanç ve yeterli askeri hazırlıkların yapılmaması sistemin istikrarının sağlanması hususunda sorun oluşturacaktır.⁹

⁷ Waltz, *Theory of International Politics*, s. 168.

⁸ Waltz, *Theory of International Politics*, s. 167-170; Thomas J. Christensen ve Jack Snyder, “Chain Gangs and Passed Bucks: Predicting Alliance Patterns in Multipolarity”, *International Security*, Cilt: 44, Sayı: 2, (1990), s. 137-168.

⁹ Stephen van Evera, “Primed for Peace: Europe after the Cold War”, *International Security*, Cilt: 15, Sayı: 3, (1990/1991), s. 35.

Tek kutuplu sistemlerin ise “hegemon gücün aşırı genişlemesi” (*imperial decay/overexpansion*) eğilimine girme riskinden dolayı doğal bir istikrarsızlık kaynağı olduğu ifade edilebilir. Somut bir tehdidin olmadığı uluslararası güvenlik ortamında hegemon gücün iç politika-daki kaygılardan yol çıkarak hareket etme ve güvenlik alanını gereksiz ölçüde geniş tanımlama riski bulunmaktadır. Bunun aksi yönde hegemon güç yumuşak başlı davranışlar sergilese bile diğer devletler sistemdeki güç asimetrisinden dolayı bir güven bunalımı içinde olacaklardır. Zira gücün bu şekilde tek elde toplanması kaçınılmaz olarak bir güvensizlik oluşturur. Dolayısıyla diğer devletler bir şekilde güç birikimi yapmak veya karşı koalisyonlar kurmak suretiyle hegemon gücü dengelemek isteyeceklerdir.¹⁰

SAVAŞLARIN NEDENLERİ

“Savaşlar neden çıkar?” sorusu uluslararası ilişkilerin en temel meselesidir. Birinci Dünya Savaşı’nın ortaya çıkardığı yıkımın etkisiyle disiplin 1919’da bu soruna cevap bulmak amacıyla kurulmuştur.

Savaşlar neden çıkmaktadır? Tarihte çıkan savaşların toprak kazanma isteğinden ideolojik mücadelelere kadar çeşitli sebepleri olduğu ifade edilmektedir. İkinci Dünya Savaşı sonuna kadar gerçekleştirilen savaşların büyük çoğunluğunun ana motivasyonu toprak kazanmaktır. Ancak İkinci Dünya Savaşı sonrasında toprak kazanma amacıyla savaş yapmanın maliyeti çok arttığından bu durum ciddi manada değişmiştir. Yine de stratejik değer atfedilen belirli bölgeler tarihte olduğu gibi bugün de savaş potansiyeli barındırmaktadır.¹¹ 1815-1914 arasında ve 1945’ten sonra ise kolonyal devletlere karşı yapılan bağımsızlık savaşları damga vurmuştur. Diğer taraftan savaşların çıkmasında ekonomik nedenlerin 1648-1814 arasında etkili olduğu, 1815-1945 arasında da

¹⁰ Kenneth N. Waltz, “Structural Realism after the Cold War”, *International Security*, Cilt: 25, Sayı: 1, (2000), s. 5-41.

¹¹ Bu duruma en yakın örnek olarak Rusya’nın 2014’te Kırım’ı yasa dışı ilhakını gösterebiliriz.

ideolojik kaynaklı savaşların dikkat çekici olduğu belirtilmektedir. Bununla birlikte Kıbrıs, Keşmir ve Filistin örneklerinden bilindiği gibi soydaşların korunması dolayısıyla gerçekleştirilen savaşlar yirminci yüzyıla aittir.¹²

GÜVENLİK İKİLEMİ

Güvenlik ikilemi bir devletin güvenliğini artırmak için giriştiği bir çabanın diğer devletlerin güvenliğini azaltıcı sonuçlar üretmesidir. İlgili devletin (agresif bir niyet taşımasa bile) güvenliğini sağlamak için silahlanması, uluslararası ilişkilerdeki belirsizlikten dolayı diğer devletler tarafından bir tehdit olarak algılanabilir. Devletler arasındaki uyuşmazlıkları çözecek üst bir merci olmadığından hiçbir devlet diğerinin gelecekteki niyetini bilemez zira yeni liderler, benimsenen yeni ideolojiler gibi zaman içinde değişebilecek faktörler halihazırda yumuşak başlı bir devleti ileride saldırgan bir aktöre dönüştürebilir. Bu durum aynı ittifaka bağlı devletler arasında dahi sayılan sebeplerden ötürü ortaya çıkma potansiyeli taşımaktadır. Uluslararası ilişkilerde güvenlik ikilemi sık sık silahlanma yarışlarına neden olarak yerel, bölgesel veya sistematik güven bunalımlarına yol açmış ve bazen de çatışma ile savaşlara sebebiyet vermiştir.

Ayrıntılı bilgi için bkz: Robert Jervis, "Cooperation under the Security Dilemma", *World Politics*, Cilt: 30, Sayı: 2, (1978), s. 167-214.

Savaşların maliyetli ve riskli bir girişim olduğu bilinmesine rağmen rasyonel devletler neden pazarlık ve müzakere yerine savaşlara girmeyi tercih etmektedir? Buna bazı cevaplar verilmiştir. Örneğin uluslararası sistemde hüküm süren anarşi durumundan dolayı devletleri güç kullanmaktan caydıracak bir üst otorite bulunmamaktadır. Devletler arasında –aynı insanlar arasında olduğu gibi– çıkar uyuşmazlıkları sürekli olacağından, üst otorite yokluğunda bu uyuşmazlıkların savaşlara

¹² Kalevi J. Holsti, *Peace and War: Armed Conflicts and International Order, 1648-1989*, (Cambridge University Press, Cambridge: 1991), s. 306-319.

Savunma *Politikalarına Giriş* ülkemizin savunma sanayiinde gerçekleştirdiği önemli atımlara rağmen bu alanda eksik kalan akademik yazını doldurmak üzere atılmış önemli bir adımdır. Kitap savunma kavramı, savunma stratejileri ve politikaları, Türk savunma sanayii tarihi ve güncel dinamikleri ve bunlarla alakalı başlıca hususları giriş seviyesinde ele almaktadır. Alanında uzman kişilerin kaleme aldığı spesifik bölümlerden oluşan kitabımızın üniversitelerde savunma, güvenlik ve strateji gibi dersler için bir kaynak olması amaçlanmaktadır. Bunun yanında gittikçe popülerleşen savunma sanayii alanına ilgi duyanlar için de eser ilk okunması gereken çalışmalardan biridir.

MURAT YEŞİLTaş • FERHAT PİRİNÇÇİ • RIFAT ÖNCEL • SELAMİ SEZGİN
HİLMİ ÖZDEMİR • NURSİMA ŞAHKULUBEY BAYKAL • ERCÜMENT KARAPINAR
HÜSNÜ ÖZLÜ • MERVE SEREN • MURAT ASLAN

